

| KUNSTWERK onthult KUNSTENAAR

Anders Zorn

Laatste der virtuozen

Anders Zorn, 'Weerspiegelingen'
1889, olieverf op doek,
privé-collectie.

De Zweedse schilder Anders Zorn (1860-1920) belichaamt, samen met de door hem bewonderde John Singer Sargent, het hoogtepunt en tegelijk de zwanenzwang van de figuratieve schilderkunst. In het Petit Palais in Parijs krijgt Zorn deze herfst een retrospectief met 150 schilderijen, aquarellen en etsen.

TEKST: ERIC RINCKHOUT

De intussen wat vergeten Anders Zorn behoort tot de generatie uitmuntende, zeg maar ronduit virtuoze schilders die eind 19e en begin 20e eeuw, de competitie met de steeds populairder wordende fotografie aangingen. Schilders, onder wie John Singer Sargent, Giovanni Boldini, Joaquín Sorolla en, bij ons, Emile Claus borstelden kleurrijke landschappen waarin ze het daglicht meesterlijk lieten schitteren, ze maakten portretten van de burgerij en de adel, waarin de zijden jurken nog mochten ruisen, de dames ongegeneerd konden verleiden en de knevels van de heren netjes opgestreken waren, en ze schilderden naakten, wier huid tastbaar en zacht als fluweel mocht zijn.

Hun kunst was een soort burgerlijk huwelijk tussen academisch realisme en bedaard impressionisme. Een ode aan de elegantie en de goede smaak, hoewel ze ook het leven van alledag en de marge van de samenleving in beeld brachten: doodgewone mensen in de stoomtrein, boeren op de akker, en haveloze bedelaars in de goot. Maar ook die onderwerpen schilderden ze steevast stijlvol en artistiek verantwoord. Met deze generatie werd een tijdperk afgesloten – zowel artistiek als politiek – want niet alleen de kunst bevond zich op een keerpunt, ook in de wijde wereld stonden revoluties voor de deur. Kunst noch wereld zou ooit nog hetzelfde zijn.

Explosie licht, kleur en beweging

Anders Zorn en zijn kompanen werden zowel links als rechts ingehaald door nieuwlichters zoals de expressionisten, fauvisten, kubisten en futuristen. En ze vielen een tijdlang tussen de plooiën van de soms harteloze en onbarmhartige kunstgeschiedenis, waar sinds Picasso, Malevitsj en Duchamp vooral de wet van de baanbrekendste geldt. Maar de kunst van deze virtuoze realisten liep niet af met een sisser. Ze was integendeel als het eindsalvo van een vuurwerk: een explosie van licht, kleur en beweging.

Anders Zorn, geboren in 1860 in een arm gezin dat al vroeg verlaten werd door de vader, groeide snel uit tot een vooraanstaand aquarellist in zijn geboorteland Zweden. Hij was een harde werker, zette zich koppig af tegen het verkalkte onderricht aan de Koninklijke Academie in Stockholm en trok op 20-jarige leeftijd de wijde wereld in. Net als zoveel andere schilders ging hij op zoek naar het licht van het zuiden: Parijs, Italië, Griekenland en Noord-Afrika. Hij werd een gevierd schilder en oogstte triomfen tot in de Verenigde Staten. Het was dan

ook niet toevallig dat hij in 2013 en 2014 in San Francisco en New York weer onder het stof vandaan werd gehaald. Dit najaar krijgt Zorn in Parijs een overzichtstentoonstelling: de vorige Parijse expositie dateert van 1906...

Zorn munt uit in portretten, schildert mensen in hun alledaagse bezigheden en heeft oog voor de diepewortelde folklore van zijn geboorteland. Hij is een meesterlijk colorist met een gevoelig oog voor daglicht en de fonkelingen van het water.

Modern fotograaf

'Weerspiegelingen' uit 1889 is een virtuoos gepenseeld doek dat, in al zijn eenvoud en beperkt kleurenpalet, een staalkaart toont van het kunnen van Zorn. Een naakte vrouw staat met haar voeten in het water van een zee of meer. Ze zet erg behoedzaam haar eerste stappen in het ondiepe water, buigt zich lichtjes voorover, tast met haar voeten de bodem af en richt haar blik op iets in het heldere water, terwijl ze zich met licht gespreide armen in evenwicht houdt. Is de bodem oneffen? Liggen er verraderlijke keien? Of zijn er zee-egels die haar kunnen verwonden? Anders Zorn slaagt erin om haar lichaamstaal ten volle te laten spreken.

Hoogstwaarschijnlijk heeft hij het tafereel gesitueerd in de Stockholmse archipel, waar hij veel zomers doorbracht met zijn geliefkoosde naaktmodellen. Hij schildert het water, dat een groot deel van het doek in beslag neemt, op verbluffende wijze: vooraan laat hij de zon doordringen tot op de zandbodem, achteraan is er meer reflectie en heeft het water een koelere glans. Nog achteraan laat hij het blauwgroene water mooi contrasteren met de beige, zanderige oever, die baadt in warm zonlicht. Zorn schildert het water met vloeiende penseelstreken: nu eens zijn ze kort, dan weer lang.

De vrouw is naakt maar niet erotiserend in beeld gebracht. Misschien is ze eerder 'bloot'. Vermoedelijk is haar naaktheid een verwijzing naar het naturisme dat toen in zwang was en deel uitmaakte van een nieuwe levenswijze in overeenstemming met de natuur.

Merk ook hoe subtiel Zorn het licht laat spelen op het gezicht, de borsten en de benen van de vrouw: van glanzend roze naar wit. Merk ook hoe hij kadreert als een moderne fotograaf: hij snijdt het beeld boven- en onderaan kort af zodat het lijkt dat de toeschouwer tussen het wuivende riet staat en als een voyeur de argeloze vrouw van nabij bespiedt. En dat is dan weer een oeroud thema in de schilderkunst.

De vrouw is naakt maar niet erotiserend in beeld gebracht. Misschien is ze eerder 'bloot'.

Meer weten

Bezoeken

'Anders Zorn. Le maître de la peinture suédoise'
Petit Palais
Parijs
www.petitpalais.paris.fr
15-09 t/m 17-12